

Από την άλωση στη μικρασιατική καταστροφή: Πόντος και Εθνεγερσία

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

«Εἶναι δε εἰς θεσίν οἱ Πόντιοι νὰ αποτελέσουν τοὺς φρουροὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν πρώτοις, εἶναι ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν συνηθίσει ἀπὸ αἰώνων. Περιβαλλόμενοι ἐν τῇ ἀπομακρύνσει τῶν ἀπὸ ξένα φύλα, παλαίοντες διαρκῶς πρὸς αὐτά, ἀφομοιοῦντες παρὰ ἀφομοιούμενοι,

αποτελούσι τον ισχυρότερον τύπον της ελληνικής φυλής»*

**(Στρατηγός Καθενιώτης, σύμβουλος του Ελευθερίου Βενιζέλου).*

Ήταν Μάιος του 1453, όταν έπεφτε στην πύλη του Ρωμανού, «ο τελευταίος Έλληνας». Ένα μοιραίο, κατά Καβάφη, πουλί, έφερε στην Τραπεζούντα των Μεγάλων Κομνηνών την ζοφερή είδηση: «Η Ρωμανία πάρθεν». Μετά από 8 χρόνια ο Πορθητής κυριεύει και την αυτοκρατορία του Πόντου. Αρχίζει η μακρά περίοδος της αιχμαλωσίας. Μία-μία οι ελληνικές αυτοκρατορίες, που συστάθηκαν μετά την άλωση της Πόλης από τους Φράγκους, θυσιάζονται για να σωθεί η Δύση.

Η Δύση που αφού σφετερίστηκε, σύλησε και δήλωσε το «Βυζάντιο», προσπάθησε τους επόμενους αιώνες να αλώσει και πολιτιστικά τον Ελληνισμό. Η καθ' ημάς Ανατολή καθυβρίζεται, υποτιμάται, η συμβολή της στον ευρωπαϊκό πολιτισμό αποκρύπτεται. Για 400 και 500 χρόνια η Ρωμιοσύνη, εκτός από το μαχαίρι του Τούρκου, υπομένει τις ιεραποστολικές ορδές των Λατίνων.

Τρώνε τα θεριά αλλά η μαγιά μένει. Το 1962 ο Ουνίτης πατριάρχης Μάξιμος Δ' ομολογούσε κυνικότατα στην Β' βατικάνειο σύνοδο: «Ο σουλτάνος ζητούσε από τους Έλληνες φόρους και δοσίματα. Αντίθετα η λατινική Δύση αξίωνε το σώμα και την ψυχή, την υποταγή του πνεύματος, τον στραγγαλισμό της ελευθερίας». Ή όπως το λέει ο Άγιος των Σκλάβων, Κοσμάς ο Αιτωλός: «Και τι; Άξιος ήτο ο Τούρκος να έχη βασίλειον; Αλλ' ο Θεός του το έδωκε διά το καλόν μας. Και διατί δεν ήφερεν ο Θεός άλλον βασιλέα;... Διότι ήξευρεν ο Θεός πως τα άλλα ρηγάτα (σ.σ. τα ευρωπαϊκά) μας βλάπτουν εις την πίστιν και ο Τούρκος δεν μας βλάπτει, άσπρα δώστ' του και καβαλλίκευσέ τον από το κεφάλι». Εδώ στην πολύπαθη Ρωμιοσύνη συνέβη το εξής ιστορικώς πρωτόγνωρο. Να αγωνίζεται ένα έθνος να περισωθεί όχι από τον κατακτητή που δεσμεύει την ελευθερία του σώματος, αλλά από αυτούς που επιχειρούν να περιορίσουν την πνευματική του ελευθερία. Το Γένος όμως δεν χάνεται, έχει την κιβωτό του, την Εκκλησία, τον θεματοφύλακα της ταυτότητας του Ελληνισμού. Έτσι φτάσαμε στο '21.

Συνηθίζουμε οι σύγχρονοι Έλληνες να γιορτάζουμε την επέτειο της Εθνικής Παλιγγενεσίας και να περιοριζόμαστε μόνο σε γεγονότα που έχουν σχέση με την δημιουργία του λυμφατικού νεοελληνικού κρατιδίου. Η Μικρά Ασία, ο Πόντος, εκεί που μέχρι το 1922 επιβίωνε ακραιφνής Ελληνισμός, απουσιάζουν προκλητικά από τις επίσημες ιστοριογραφίες με αποτέλεσμα να δημιουργείται η άποψη πως οι Έλληνες του Πόντου, που μας ενδιαφέρουν στο παρόν αφιέρωμα, περίπου συνεργάστηκαν με τους Τούρκους ή στην καλύτερη περίπτωση, παρέμειναν απαθείς και αμέτοχοι κατά την Επανάσταση. Ξέρουμε πολλά για την περίοδο της Τουρκοκρατίας στον ελλαδικό χώρο. Και ο Πόντος; Εκεί όπου κατοικούσε «το

ισχυρότερον ελληνικό φύλο», τι έκανε την περίοδο της σκλαβιάς; Μετά το '22, ίσως με έκπληξη έμαθαν οι Ελλαδίτες ότι εσφάγησαν 1.500.000 και περισσότεροι Έλληνες της Μ. Ασίας και άλλα 2.500.000 προσφυγοποιήθηκαν. Πως κατόρθωσαν αυτοί οι τελευταίοι Ρωμιοί να διατηρήσουν την εθνική συνείδηση ζωντανή για τόσους αιώνες; Και όμως εκεί στα βουνά και στα μοναστήρια του Πόντου επέζησε ο φρουρός του Ελληνισμού, ο Πόντος. Ένα τραγούδι της εποχής λέει: «Έρθεν ο Τούρκον ο κακόν κι εκόνεψεν σήν χώραν/ τ' ομάλα (πεδιάδες) Τούρκ'ς εγόμωσεν (γέμισε) και τα βουνά λεβέντους». Πάνω στα βουνά του Πόντου «οι κλέφτες», οι «εσχιάδες» (=εκδικητές), όπως αποκαλούνταν στον Πόντο, ανακουφίζουν τους πληθυσμούς από τις ατιμίες και τα κακουργήματα των δυναστών. Πολλοί κάτοικοι για να διαφυλάξουν την ορθόδοξη πίστη καταφεύγουν στην θρησκευτική προσπάθεια.

Έχουμε χιλιάδες κρυπτοχριστιανούς, Σταυριώτες ονομάστηκαν, παίρνοντας το όνομα αυτό από το κατεξοχήν κρυπτοχριστιανικό χωριό, το Σταυρίν της Αργυρούπολης. Το μεγάλο ψυχικό δράμα του κρυπτοχριστιανισμού, μία κατάσταση μεταβατική των Χριστιανών προς τον εξισλαμισμό, σε ορισμένες περιοχές της Μικράς Ασίας κράτησε ολόκληρους αιώνες (από το β' μισό του 17ου αιώ. ως το 1856, τότε που δημοσιεύτηκε το Χάτι- Χουμαγιούν. Και εξασφάλισε το δικαίωμα της ανεξιθρησκίας στις εθνότητες της Τουρκίας), για μερικούς μέχρι το 1908, τότε που έγινε η ανακήρυξη του τουρκικού Συντάγματος, ενώ για άλλους μέχρι το 1922.

Στο σημείο αυτό θα αναφέρω το εξής συνταρακτικό γεγονός στον Πόντο από την εφαρμογή του Χάτι-Χουμαγιούν το 1856: Στο Τσεβισκλκούκ της Ματσούκας αποφασίστηκε από τον Δήμαρχο και τον μουλά, θρησκευτικό αρχηγό των μωαμεθανών, να προσέρχονται για μερικές μέρες από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου, όσοι από τους Κρυπτοχριστιανούς ήθελαν να ομολογήσουν μπροστά τους δημόσια πως είναι χριστιανοί, ώστε δίπλα στα τουρκικά ονόματά τους να καταγραφούν και τα πραγματικά χριστιανικά ονόματά τους.

Ήταν η τελευταία μέρα της καταγραφής και είχε δύσει πλέον ο ήλιος. Ο Δήμαρχος ετοιμάζεται να υπογράψει το πρωτόκολλο και να λήξει η διαδικασία. Τότε ο μουλάς Βαϊτζόγλου του λέει: «Μην βιάζεσαι. Περίμενε λίγο». «Τι να περιμένουμε; Ο ήλιος έδυσε και δεν υπάρχει κανένας», του απαντά ο Δήμαρχος. «Υπάρχει ακόμη ένας, και αυτός είμαι εγώ» απαντά ο μουλάς. Και τον βλέπουν αποσβολωμένοι οι Τούρκοι να γράφει στον κατάλογο: «Γεώργιος Κηρυτόπουλος. Επάγγελμα ιερέας».

Αυτά ζούσε ο Ποντιακός Ελληνισμός. Γνώριζε ότι μόνον η διατήρηση της Ορθόδοξης Πίστης θα περιφρουρήσει και την ελληνικότητά του. Μάχου υπέρ

πίστεως και πατρίδος βροντοφωνάζει ο Πόντιος αρχηγός Υψηλάντης. Πολλοί διακηρύττουν με ανδρεία την πίστη τους. Το στέφανο του νεομάρτυρα τους αναμένει. Όπως γράφει ο καθηγητής Απ. Βακαλόπουλος «Η θυσία τους τόνωσε όχι μόνο το θρησκευτικό συναίσθημα του λαού, αλλά και το πνεύμα της αντίστασης απέναντι των κατακτητών. Έτσι οι νεομάρτυρες στην πραγματικότητα ήσαν και εθνομάρτυρες».

Πηγή: Τριμηνιαία έκδοση, Η Φανερωμένη, τ. 15, σ.24-27, Ιανουάριος - Μάρτιος 2014